

KONCZ Péter

Tanyavilág

Sárgán ringatóznak a zempléni hegyek öreg tölgyfái. A Kút-padka dülő szőlői felől lassú pára száll fel. Az avar alatt szunnyad a megtöppedt batul alma...

Ez a sárospataki tanyavilágunk tudományos mikro-kozmosza.

A lovak a hajnali fényben legelészve közel százféle növényfajból válogathatnak. A tippanak, a francia, vagy az angol perjék mellett gyógynövényekkel (pl. kisezerjő-fűvel, vagy cickafarkkal) táplálkoznak. A kovasavtól kesernyés sásokat egy kis ízletes kakukkfűvel fűszerezik meg. Télen csak a fák kérgét rágcsálják, vagy kitúrják a hó alól, amit tudnak. A dér csípte csipkebogyóval nem sokat bibelődnek, meghagyják azt az égi madaraknak. Néha belekóstolnak a dunai szegfűbe, bár a faj védett növény... Ez a szegfűféle nálunk, a felhagyott szőlő helyén, a regenerálódó erdei-sztyepp állományban húzódott meg. Ebben az állományban legeltetés nélkül nem is maradna fenn a faj, mert a területen a kökény, a tölgy és az invazív akác vívja ádáz harcát a vissza erdősülés jegyében. A legeltetés valamelyest visszaszorítja ezt a folyamatot, illetve mozaikossá teszi a tájat, segítve, hogy rét foltok maradhassanak az erdőben. A puha növényzet mindent beborít. A hajdani kőház omladozó falán komló és iszalag kúszik a fény felé. A ház előtt hatalmas eperfa áll, körülötte bozót pamacsoként bodza, galagonya és húsos som sorjázik. Odébb nyírfacsoport állja az időt, lentebb fűzfák és nyárfák fürdenek a hegyekből ösz-

szegyült szivárgó vizekben. Fentebb, ahol a zempléni sűrű sötét erdők kezdődnek, óriás tölgyek tanyáznak.

A változatos növényvilágnak köszönhetően nemcsak a lovak vagy a kecskék találhatnak itt maguknak bőséges, tápanyagokban gazdag táplálékot, de az őzek, szarvasok és vaddisznók is. A fák, a patakok, vagy a talaj mind tele van élettel. A növények csendes fotoszintézisük révén megkötik a légköri szén-dioxid egy részét és azt emészthető anyagok formájában táplálék hálózatok egész sorának adják tovább. Ez a felépítő folyamat, a fotoszintézis nemcsak a táplálékok alapanyagainak előállításához, de az éghajlatunk stabilitásához is hozzájárul. A szén-dioxid megkötésének és kibocsátásának, vagyis a növények, az állatok, illetve a talaj légzésének dinamikus egyensúlya hozzájárul e gáz légköri szintjének szabályozásához. Ez a láthatatlan, de mérhető és érzékelhető gáz pajzsként tartja vissza a levegő energiatartamát. Akárcsak egy fóliasátor, visszatartja a meleget. Csakhogy ez a pajzs egyre vastkosabb, ezért mind jelentősebb a légkörben felhalmozott energia is. Az energiatöbblet többek között melegedéssel, illetve a csapadék övek átrendeződésével jár, ami oda vezet, hogy nyáron a hegyekből lassabban szivárog a forrásokból a megszárt víz...

A lovak éppen az itatóhoz mennek, leöblíteni az ebédet. Az éjszaka folyamán a vályúban lévő víz teteje megdermedt, de most a déli pihenőre ez a hártya kicsit felengedett.

A kút vize valaha forrt, innen származik a neve: Forró-kút. Igaz nem a forráságtól bugyborékolta a vize, hanem vélhetően a benne feláramló szén-dioxidtól. Vulkan lehelte tájon járunk, a Föld is „lélegzik”. Erre a közeli Bot-kő is tanúbizonyság, ahol a vulkáni utóműködés egy gejzír kúpot formált. A megdermedt kőzet-kúpot ma tölgyek és fenyők borítják, mint szunnyadó magmát a dunyha.

Ebéd után a lovak nassolni indulnak a gyümölcsösbe. A nyár íze köszön vissza az öreg almafák alatt, még van egy-két későn lepottyant körte, alma, birs... A fák között olyan régi fajtákat is megtalálunk, mint a rozmaring, batul vagy a kecskececsű. Ezek az almafák, ha éppen „úgy döntenek”, előfordul, hogy az adott éven nem teremnek semmit, míg máskor, ha úgy tartja kedvük, rogyásig van rajtuk gyümölcs. Még a legprecízebb gyümölcsstermesztésben is előfordulhat, hogy egy kései fagy, vagy egy váratlan betegség közel az összes virágot elviszi. Almásunk „ökológiai gyümölcsös” révén nem részesül permetezésben, öntözésben, így ki van téve a természet szeszélyeinek, vagy éppen a klímaváltozásnak. Az éghajlat felmelegedésével párhuzamosan hazánkban nemcsak a szárazság jelent gondot, hanem az ezzel együtt megjelenő újfajta kártevők, pl. a keleti gyümölcsmoly elterjedése is.

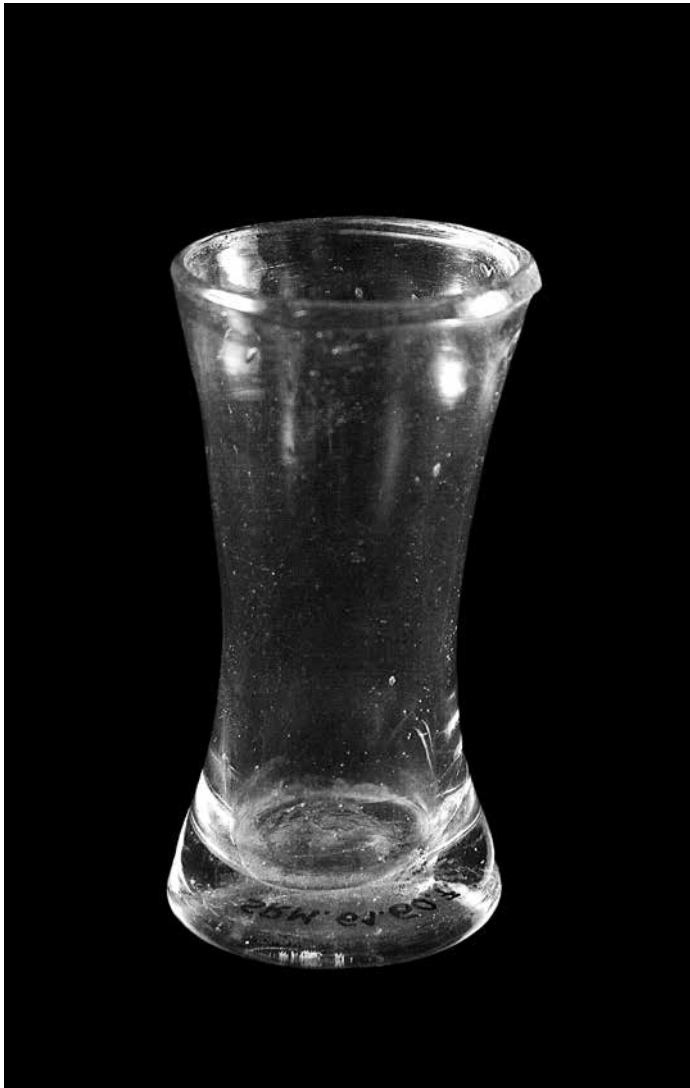
A szárazság ellen – egyelőre – „esőcsinálással” nem lehet védekezni, de hatékony vízgazdálkodással igen. Valaha pl. a szőlők alatt liktorgödröket ástak, amelyekkel egyrészt megakadályozták, hogy a víz hasznosulatlanul leszaladjon a domboldalakra, másrészt az összegyűlt talajt visszavitték a szőlők alá, csökkentve a talajeróziót és a tápanyagok veszteségét. A hatékonyabb vízgazdálkodás jegyében a szomszédos Rick tanyán rokonaink a diós öntözését egy újonnan létrehozott tóból végzik. A két tanya közt húzódó vizesárokban folyó vizet felduzzasztották és innen pumpálják az öntözővizet. Régen pont itt, az egykori vizesárokban indiánként, lianon lengtünk át a patak fölött. Persze volt,

aki belesett a vízbe... Volt úgy is, hogy éjszaka a vizesárokban barangoltunk. Kihúztunk egy kötelet, amibe többen egymás után sorba belekapaszkodunk és így vágunk neki az éjszakának. Elöl apukánk ment, tudta az utat, mi mögötte libasorban; a kötél vezetett. A gondnok, amikor odakiáltott, hogy „ki jár ott”, csak annyit mondtunk, hogy „a mohikán indiánok”! Úgy megjíjedt, hogy több kérdése nem is volt – legalábbis mi azt hittük.

Egyszer éppen itt az egykori vizesárokban, a mai tó helyén éjszakai lepkéztünk. Egy ismerősömmel két fa közé kifeszítettünk egy fehér lepedőt és kifüggesztettük elé a higanylámpát. Vártunk, amíg az éjszaka lejjebb húzódott és a kék hegyek egyé váltak a sötéttel. Aztán a korom sötétebből, az izzó lámpa fényére, egyre-másra kerültek elő az éjjeli lepke fajok. Nemcsak a lepkék jelentek meg, hanem velük együtt a származásuk, vagyis az élőhelyük is megelevenedett. Az első lepke a mocsári bíborbagoly volt; nem véletlen, hiszen az ő tápnövénye az a gilisztaűző varádcis, amelynek sárga sátorvirágai nyaranta végtelenül sokasodnak a szomszédos Kata-legelőn. Később olyan fajok tettek tiszteletüket, mint az erdőkben gyakori üvegpettyes álcsüngőlepke, vagy a sóska-szigonyosbagoly. Fél 11 fele egyre több lepkefaj került elő, amelyek közül a kőkény-övesbagolylepke azért említendő meg, mert hernyói stílszerűen a közeli kőkényesben táplálkozhattak. A vizes árok mikro-klimájához hűen felbukkant az ezüstcsíkos baglyocská, amely a mocsaras rétek, vizes élőhelyek jellegzetes lakója. A változatos tanyavilágot jól jellemzi, hogy vetési bagolylepkékkel is találkozunk, amelynek hernyói a korábban termesztett növényeken, gabonaféléken, burgonyán és sárgarépán nevelkedtek. Később a fehér pamacsosszövő felbukkanása arra engedett következtetni, hogy ribizke, szeder, vagy málna is van a közelben. Van is, hiszen nyaranta kiváló ribizke és málna fagyaltot készítettünk. Most is hallom, ahogy Mami habverővel keveri a vajdillingban a rózsaszínű krémet. Fél 12-kor, egy kevésbé élelmes

jószág, a közönséges zuzmószővő került elő, amelynek hernyója a tápanyagokban viszonylag szegény zuzmókon él. Érdeemes volt várni éjjel egyig, mert ekkor egy óriási esti pávaszem libbent a színre. Szárnyán lévő hatalmas, pompás „szemei”-vel csodálkozva tekintett bele a lámpa fényébe.

Most csak a csillagok pislognak. Az istállóban az állatok halk szuszogása hallatszik. Abrakol a jószág, a jászolban zab, benne a ló feje, mellette pedig a kecske molyovál. A lélegzettől bemelegszik az istálló. Kint hideg van. Akár 10 fok hideg is lehet. Messze a nappal emléke; a vágta a Radványban...

Pohár